

Stockholm den 6 september 2024

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten (SOU 2024:25) Dnr S2024/00953

1. Inledning

Barnrättsbyrån är egentligen inte en av remissinstanserna för SOU 2024:625, En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten. Vi har dock synpunkter som vi vill framföra, varför vi väljer att lämna in ett remissyttrande ändå.

Barn vars rättigheter har kränkts har idag få möjligheter att hävda sin rätt. Det är inte bara vi som ser, både FN:s barnrättskommitté och flera statliga utredningar vittnar om samma sak: Det saknas en offentlig instans dit barn kan vända sig när deras rättigheter kränkts, vilket fastslogs senast i SOU 2023:40.

Barnrättsbyrån är en unik funktion med oberoende barnombud som erbjuder barn socialt och juridiskt stöd, råd och praktisk hjälp i alla frågor som rör deras rättigheter. Barnrättsbyrån yttrar sig med utgångspunkt i vårt uppdragsarbete med barn och unga samt barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Remissvaret behandlar de delar av utredningen som Barnrättsbyrån har synpunkter på eller invändningar mot. De förslag som inte kommenteras tillstyrks.

2. Sammanfattning

Barnrättsbyrån välkomnar utredningens intentioner att stärka tillsynen över socialtjänsten. Att tillsynen över socialtjänsten fungerar väl är ett avgörande led i att säkerställa att socialtjänstens arbete utförs som de ska, i enlighet med barnkonventionen och andra lagar och regler.

BARNRÄTTSBYRÅN.

Vi yttrar oss utifrån våra erfarenheter av att ha arbetat på uppdrag av hundratals barn och ungdomar som utsatts för allvarliga rättighetskränkningar inom samhällsvården. Majoriteten av de barn och unga vi arbetar på uppdrag av är placerade och vi har under de senaste åren arbetat särskilt inriktat på rättighetsfrågor kopplade till barn och unga placerade inom Statens Institutionsstyrelse (SiS). Under de senaste åren har vi, genom vårt uppdragsarbete samt genom att kartlägga våld och sexuella övergrepp som vi publicerat i flera rapporter, kunnat visa på allvarliga missförhållanden, våld och övergrepp. Vi kan vi konstatera att placerade barn utsätts för systematiskt våld och sexuella övergrepp av personal på SiS. Flickor är särskilt utsatta, både gällande användning av den särskilda befogenheten avskiljning och för att utsättas för våld och sexuella övergrepp. SiS har även granskats och kritiserats hårt av samhällets tyngsta organ, däribland IVO men även JO, Statskontoret, Riksrevisionen och Barnombudsmannen.

Utifrån detta är det mycket angeläget att den ordinarie tillsynen över SiS fungerar som den ska. Tyvärr måste vi konstatera att så inte är fallet idag. Inte enbart utifrån att det saknats möjlighet att vitesförelägga SiS. Det senare välkomnar vi att utredningen föreslår ska införas, men vi vill också passa på att framföra kritik mot IVO utifrån vår erfarenhet av att hjälpa barn i kontakt med IVO de senaste tio åren. Vi ser ett skifte i hur IVO tar sig an sin uppgift, både i förhållande till uppgiftslämnande barn och unga som vill larma om missförhållanden inom socialtjänst och inom ramen för sina placeringar, men även inom ramen för tillsynen i förhållande till olika hem där barn placeras. Skiftet består av att myndigheten har gått från att ge återkoppling till barn och unga som larmar, om myndigheten inleder tillsyn eller ej och vad det innebär, till att nu enbart ta emot, tacka för tips och att återkoppling inte kommer ges. Likande skifte har vi även noterat i förhållande till utförarna, där socialchefer, och privata utförare som också menar att tillsynen blivit mindre lärande och inte längre bidrar till kvalitetsutveckling på samma sätt som tidigare.

Vi befärar att skiftet mot vad myndigheten menar är mer träffsäker och rättssäker tillsyn där återkoppling till både uppgiftslämnare och utförare skalas bort riskerar att innebära att myndigheten de facto missar målet om en trygg och säker omsorg.

3. Barnrättsbyråns huvudsakliga synpunkter

Utifrån utredningens resonemang i 9.1.5 vill Barnrättsbyrån framföra följande.

Utredningen framhåller att IVO fått positiva omdömen från Statskontoret för hur de beaktar barnperspektivet och utredningen skriver även att detta framgår i de många beslut de granskat. Det må stämma, vill dock nyansera den bilden nedan.

Barnrättsbyrån har erfarenhet av att hjälpa barn anmäla till IVO under de senaste tio åren. Vi kan se att det har skett en förskjutning i hur myndigheten återkopplar till barn som hör av sig till dem med allvarlig information. Från att få återkoppling om inledd tillsyn och vad den har lett till, till att de nu med myndighetens egna ord har tagit bort den särskilda anmälningsblanketten för klagomål på socialtjänst och LSS och även slutat med att skicka skriftliga meddelanden om huruvida IVO till exempel inleder en tillsyn med anledning av uppgifterna som de fått från ett barn. Inte heller återkopplar de till barn som medverkat i en tillsyn på t.ex. en SIS-institution.

Vid en granskning av IVOs hemsida, inklusive årsredovisning och remissyttrande över SOU 2023:40 samt i dialog med myndigheten är det tydligt att barn inte har någon möjlighet till ett individuellt klagomålsförfarande hos IVO.

Barn som kontaktar IVO för att klaga på allvarliga missförhållanden, våld, övergrepp och dylikt kan enbart förvänta sig att IVO tar emot deras berättelse och tar in dem i sitt arbete med tillsyn av myndigheter. Det leder inte till återkoppling kopplad till det uppgiftslämnande barnet.

Myndighetens skyldighet enligt förordningen (2013:176) är att bedriva riskbaserad tillsyn som genomsyras av brukarperspektiv. Det finns inte någon skyldighet att utreda individuella klagomål gällande socialtjänst, institutioner så som HVB, SIS eller LSS-boenden på motsvarande sätt som det finns gällande sjukvården genom patientsäkerhetslagen. IVO menar vidare att de inte har resurser att utreda alla inkomna uppgifter individuellt och anser inte heller att det skulle vara mest effektivt.

Detta är helt i strid med vad barn och unga själva efterfrågar och borde kunna förvänta sig enligt barnkonventionen och barnrättskommittén.

Barnrättsbyrån har nyligen inlett ett arbete om upprättelse tillsammans med vårt ungdomsråd Unga röster. Detta utifrån att vi kan konstatera att både övergrepp och allvarlig försummelse fortsätter trots arbetet med vanvårds- och den

efterföljande upprättelseutredningen, framförallt inom den statliga tvångsvården. Hur samhället ska ombesörja att barn och unga som far illa inom samhällsvården ska få upprättelse är en central fråga för Barnrättsbyrån, som vi har börjat utreda och kommer driva vidare.

Inom ramen för detta arbete kan vi redan nu konstatera att det barn och unga med erfarenhet av allvarliga rättighetskränkningar efterfrågar är en ordentligt tillsyn med individuell klagorätt som leder till faktiskt förändring för andra barn. De vill ha individuell återkoppling och någon som möter upp, tar deras berättelse tas på allvar och ger begriplighet kring vad deras anmälan leder till. Framförallt önskar de förändring, att andra barn inte ska behöva gå igenom samma saker som dem.

Vi som barnrättsorganisation ställer oss frågande till vad det gör med ett barn som larmar om något fruktansvärt som hänt dem, så som att ha blivit utsatt för ett övergrepp av en personal på en SIS-institution, om de inte får någon annan återkoppling från IVO än:

"Vi vill bekräfta att vi har tagit emot den information du har lämnat. Information om händelser och brister i vården och omsorgen är viktig för IVO och hjälper oss att planera tillsynsåtgärder på ett effektivt sätt. IVO läser och bedömer all information som kommer till oss men granskar inte allt som anmäls. Observera att du inte kommer att få någon återkoppling gällande om IVO inleder en tillsyn eller inte."

Vidare ställer vi oss undrade till vad en sådan knapphändig återkoppling gör med barns vilja att höra av sig till IVO igen med information som är avgörande för IVOs tillsynsmöjligheter?

Vi vill här hänvisa till vår senaste utförda utvärdering, av fil.dr. Jonna Rennerskog som framhåller följande om delaktighet och vikten av emotionell respons av ansvariga vuxna:

"Forskning på vad som brukar betecknas som barns rätt till delaktighet, det vill säga vad som i Barnkonventionen uttrycks som rätten att komma till tals, att bli hörd, ha möjlighet att påverka beslut som berör dem och få information om vad som händer runt i kring dem, har visat att begreppet delaktighet i praktiken ofta reduceras till barns rätt att komma till tals. Barnen och ungdomarnas berättelser (i utvärderingen, vår anmärkning) pekar på vikten av en flerdimensionell syn på

upplevelsen av att bli hörd där den emotionella responsen hos vuxna är minst lika betydelsefull som rätten att få information och få uttrycka sina åsikter."¹

Utöver ovan nämnda synpunkter kring barns delaktighet i den faktiska tillsynen vill vi även ifrågasätta utredningens tillvägagångssätt där det åtminstone inte av själva utredningen framgår om barn eller unga varit delaktiga på något sätt. Det är beklagligt då frågan om en mer effektiv tillsyn av socialtjänst i allra högst grad är en fråga som rör barn och unga. Här vill vi lyfta SOU 2023:40 och SOU 2023:66 som på föredömliga sätt arbetat med barns delaktighet både vad gäller utredningarnas utformning, förslag och återkoppling till de barn och unga som deltagit i utredningarna.

Vad gäller avsnittet 9.1.6 och 9.12 där utredningen redogör för att utförarna efterfrågar en lärande och kvalitetsutvecklande tillsyn, men utredningen framför att tillsyn bör ta sikte på regelefterlevnad snarare än lärande och verksamhetsutveckling, välkomnar vi att utredningen föreslår att IVO och Socialstyrelsen ges ett gemensamt uppdrag att belysa förutsättningarna för att införa kvalitetsgranskning inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Vi tror att en tillsyn med alltför ensidigt fokus på regelefterlevnad utan någon lärande dialog och återkoppling riskerar att göra att målet om en effektiv tillsyn som leder till en trygg och säker omsorg, missas. Även om detta inte är utredningens fokus anser vi att det är av stor vikt att frågan om IVOs interna arbetssätt och huruvida dessa leder rätt, tittas vidare på.

Vad gäller förslaget i punkt 9.6 om att vitesföreläggande ska kunna riktas mot staten, tillstyrker Barnrättsbyrån utredningens förslag. Som utredningen konstaterar visar IVO:s tillsyn att Statens institutionsstyrelses verksamheter ofta har allvarliga och återkommande brister, även efter föreläggande. Även om vi anser att det behövs en reformerad statlig tvångsvård och detta för närvarande utreds, kommer det dröja länge tills en reformerad statlig tvångsvård är på plats. Därav är det av extra stor vikt att den ordinarie tillsynen över SIS fungerar bättre än vad den gör idag och ges bättre verktyg.

Ida Hellrup
Biträdande generalsekreterare
Barnrättsbyrån

---

¹ Barnens röster. En utvärdering av Barnrättsbyråns arbete med barn och unga 2022-2023
https://barnrattsbyran.se/app/uploads/2024/04/BRB074_Utvarderingsrapport_2023_14_tryck_laguppl_sidor.pdf